

บทที่ 5

บทสรุป

ในบทที่ผ่านมาผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่าหลักการอุปโลกน์นิยมแบบเป็นกลางและข้อผูกมัดทางเทคโนโลยีเป็นจุดร่วมของการปกป้องอนิยัตินิยมจากทั้งจุดยืนอุปโลกน์นิยมและสารัตถะนิยม หากเรามองว่าอนิยัตินิยมทางเทคโนโลยีหมายถึง การอยู่กับเทคโนโลยีโดยไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ โดยหลักการอุปโลกน์นิยมแบบเป็นกลางแสดงให้เห็นว่าแม้ตัวเทคโนโลยีจะมีข้อผูกมัดให้เราต้องร่วมอยู่ในการเลือกและตัดสินใจทางเทคโนโลยี (ไม่จจะเราจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม) แต่ข้อผูกมัดดังกล่าวเป็นเพียงการเปิดพื้นที่ของการร่วมตัดสินใจซึ่งรูปแบบและพัฒนาการของเทคโนโลยีจะเป็นไปเช่นไร เราเองจะแสดงบทบาทในฐานะผู้เลือกและตัดสินใจต่อระบบคุณค่าที่จะทำให้รูปแบบเทคโนโลยีแบบใดแบบหนึ่งคงรูปและลงตัว ทั้งนี้ทั้งนี้ผู้เขียนคิดว่าหลักการอุปโลกน์นิยมจะมีน้ำหนักในความเป็นจริงได้นักปรัชญาเทคโนโลยีต้องมีส่วนช่วยอย่างมีนัยสำคัญ

ในบทสรุปนี้ผู้เขียนจะได้เสนอเค้าโครงว่าหลักการอุปโลกน์นิยมแบบเป็นกลางและข้อผูกมัดทางเทคโนโลยีจะช่วยในการตัดสินใจทางเทคโนโลยีในความเป็นจริงซึ่งมีความซับซ้อนได้ กล่าวคือ

(หนึ่ง) โดยพื้นฐานหลักการอุปโลกน์นิยมแบบเป็นกลางไม่สนับสนุน *ความคิดที่ว่าทางเลือกในการจัดการและตัดสินใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีมีเพียงทางเดียว* ยกตัวอย่างเช่นในช่วงเวลาที่ผู้เขียนกำลังเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อยู่ผู้เขียนได้ฟังทัศนะของนักวิชาการที่มองว่าการสร้างโรงไฟฟ้าพลังนิวเคลียร์จะต้องเป็นสิ่งที่สังคมไทยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ในกรณีนี้หลักการอุปโลกน์นิยมแบบเป็นกลางไม่ได้มีปัญหาเกี่ยวกับตัวพลังงานนิวเคลียร์แต่ตั้งคำถามว่าทำไมจึงคิดว่าพลังงานนิวเคลียร์คือทางเลือกเดียวและไม่มีทางเลือกอื่น ฝ่ายที่สนับสนุนพลังงานนิวเคลียร์ต่างยกความจำเป็นของเรื่องนี้มาเป็นข้ออ้าง ขณะที่ฝ่ายที่คัดค้านพลังงานนิวเคลียร์ก็จะยกสารพัดข้อเสียขึ้นมา ราวกับว่ามีเพียงทางเลือกคือ พลังงานนิวเคลียร์ *เพียงทางเลือกเดียวเท่านั้น* การให้ข้อสนับสนุนหรือคัดค้านในลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ปิดกั้นความเป็นไปได้ของทางเลือกอื่นๆออกไปหมดสิ้น ทั้งๆที่จริงๆแล้วความเป็นไปได้ของพลังงานทางเลือกอื่นๆ (ที่มีทั้งข้อดีและข้อจำกัดไม่ต่างจากที่ตัวเลือกอย่างพลังงานนิวเคลียร์) เป็นสิ่งที่ปรากฏมีอยู่แล้ว (เช่น ไฟฟ้าพลังลม ไฟฟ้าพลังก๊าซ หรือ ไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์)

อย่างไรก็ตามการจะบอกว่าทางเลือกใดที่ควรเป็นสิ่งที่ไม่มีคำตอบที่เป็นสูตรสำเร็จ และเป็นไปได้ที่คำตอบที่ได้ในแต่ละชุมชนหรือสังคมอาจแตกต่างกันไป ในที่นี้หลักการอุปโลกน์นิยม

แบบเป็นกลางเรียกร้องให้มีการลงไปศึกษาในรายละเอียดของรูปแบบเทคโนโลยีหนึ่งๆ ในบริบทสังคมหนึ่งๆ โดยไม่มีข้อสมมุติล่วงหน้าว่าเทคโนโลยีมีหรือไม่มีอำนาจในตัวเอง ทักษะแบบปฏิสัมพันธ์นิยมซึ่งวางอยู่บนท่าทีแบบนี้รวมเป็นการเปิดกว้างต่อการอ่านปรากฏการณ์เทคโนโลยีที่เป็นไปได้ในหลายๆแบบ โดยอาศัยการสะท้อนระหว่งของการอ่านจากกรอบวิธีที่แตกต่างกัน (เช่นอุปโลกน์นิยม และสารัตถะนิยม) หรือความเข้าใจจากต่างบริบทกัน (เช่นจากมุมมองของตะวันตก และมุมมองแบบตะวันออก) อาจทำให้ผู้ศึกษาได้เห็นถึงประเด็นสำคัญที่ไม่อาจเห็นได้จากจุดยืนของตน พอกับที่จะเห็นได้ถึงข้อจำกัดของจุดยืนอื่นๆ ดังกรณีที่ผู้เขียนให้วิธีอ่านลักษณะนี้ทำความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในสังคมไทยซึ่งทำให้เห็นถึงภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกที่เกิดขึ้นในการตัดสินใจทางเทคโนโลยีในสังคมไทย (เวทิน ชาตกุล 2550) สิ่งเหล่านี้ไม่อาจจะเห็นได้หากเราใช้กรอบวิธีหรือความเข้าใจอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นตัวตั้งและพยายามอธิบายปรากฏการณ์ให้เข้ากันได้กับกรอบวิธีเหล่านั้น

ในที่นี้ผู้เขียนคิดว่ามีประเด็นสำคัญที่นักปรัชญาเทคโนโลยีควรให้ความสำคัญคือ “การรับรู้เทคโนโลยี” ซึ่งเป็นไปได้จากหลายกรอบวิธีและจากจุดยืนทางปรัชญาที่แตกต่างกันออกไป หากการรับรู้ปรากฏการณ์ทางเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่ไม่อาจเป็นไปได้โดยไม่ผ่าน “กรอบ” แบบใดแบบหนึ่ง เป็นหน้าที่ของนักปรัชญาเทคโนโลยีที่จะทำให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาอื่นๆเห็นถึงศักยภาพและข้อจำกัดของกรอบวิธีและจุดยืนทางปรัชญาที่ตนใช้อยู่ไม่ว่าจะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม

(สอง) ในประเด็นต่อมา *ไม่มีการเลือกและตัดสินใจทางเทคโนโลยีที่ไม่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต* พุดง่ายๆก็คือไม่มีทางเลือกของรูปแบบเทคโนโลยีที่จะไม่ส่งผลต่อแบบแผนชีวิตที่มีอยู่เดิม หลักการอุปโลกน์นิยมแบบเป็นกลางยืนยันว่าทางเลือกแต่ละอย่างผูกโยงอยู่กับรูปแบบของชีวิตและระบบคุณค่าซึ่งจะกลายมาเป็นข้อผูกมัดทางเทคโนโลยีใหม่ สมมติว่าเราเลือกโรงไฟฟ้าฟ้านิวเคลียร์ โรงไฟฟ้าฟ้านิวเคลียร์ก็จะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในระดับหนึ่ง แม้ว่าความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอาจน้อยกว่าความเปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบกับทางเลือกอย่างไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์หรือไฟฟ้าพลังลม ประเด็นสำคัญก็คือการเลือกในที่นี้ไม่ใช่แค่การเลือกรูปแบบของเทคโนโลยีแต่เป็นการเลือกแบบแผนชีวิตและระบบคุณค่าที่พ่วงมากับเทคโนโลยีและเป็นสิ่งที่เราต้องมีชีวิตอยู่ด้วย การตัดสินใจในที่นี้มีนัยสำคัญว่าการภาวะบาดลวงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพราะมีนัยถึงการตัดสินใจเลือกแบบแผนของชีวิตและรูปแบบของชีวิตที่ดีที่สามารถเป็นไปได้

อย่างไรก็ตามผู้เขียนเชื่อว่านักปรัชญาอาจเสนอแนวทางของการเลือกและตัดสินใจได้ในระดับหนึ่ง จากที่ผู้เขียนได้อภิปรายไว้ในเบื้องต้นในบทที่สามในประเด็นที่ว่าด้วยปัจจัยในการเกื้อหนุนชีวิตที่ดีในทัศนะของนุชบอม และความสามารถเชิงทักษะของมนุษย์ มีความเป็นไปได้ที่เราจะนำเอาข้อเสนอของนุชบอมเข้ามาพิจารณาในบริบทของเทคโนโลยีซึ่งอาจทำให้เราเห็นได้ถึงระดับของความจำเป็นของเทคโนโลยีที่จะเอื้ออำนวยต่อการมีชีวิตที่ดีได้ อย่างไรก็ตามการ

อภิปรายเรื่องนี้เป็นเรื่องซับซ้อนเพราะเกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ที่สำคัญคือ ชีวิตที่ดี ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ ในทางปรัชญาและเกินขอบเขตการอภิปรายของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนคิดว่าประเด็นที่ว่านี้ จะได้รับการศึกษาในรายละเอียดต่อไปในภายภาคหน้า

(สาม) การตัดสินใจเลือกที่เกิดขึ้นต้องไม่กลายเป็นการนิยัตินิยมทางสังคม หรือ นิยัตินิยมของเทคโนโลยีทางเลือก จากหลักการอุปโลกนนิยามแบบเป็นกลางการที่เทคโนโลยีจะกลายเป็นพื้นที่เปิดสำหรับการตัดสินใจเชิงคุณค่าได้นั้นมาจากการที่มนุษย์และเทคโนโลยีมีข้อผูกมัดบางอย่างอยู่ ข้อผูกมัดที่ว่านี้แม้ว่าจะมีคุณลักษณะที่เป็นสาร์ตอะคือเป็นสากลและอยู่เหนือบริบทเฉพาะทางสังคม วัฒนธรรม แต่ก็ไม่ได้มีลักษณะที่ถาวร เพราะข้อเท็จจริงพื้นฐานที่ว่าเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่สามารถผลิตผลได้ ในขณะที่เทคโนโลยีสามารถทำงานได้อย่างเป็นปรกติเราจะเคยชินและไม่ตระหนักถึงข้อผูกมัดที่ว่านี้มากนัก แต่เมื่อเทคโนโลยีมีความผลิตผล (ซำรุด ลัมเหลว ไม่สามารถใช้งานได้) เราจะตระหนักถึงข้อผูกมัดที่มีต่อเทคโนโลยีมากขึ้นเพราะในข้อผูกมัดดังกล่าวมีคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งที่ว่า เราไม่สามารถ เลิก ใช้เทคโนโลยีได้ ข้อผูกมัดทางเทคโนโลยีจะแสดงพลวัตโดยที่เมื่อตัวเทคโนโลยีหนึ่งมีความผลิตผล หรือ ไม่สามารถทำงานได้ ข้อผูกมัดเก่า ก็คลายตัวลง ขณะที่เราไม่สามารถยกเลิกหรือปฏิเสธการมีข้อผูกมัดนี้ได้ เราก็ต้องเข้าสู่กระบวนการเลือกและตัดสินใจที่นำไปสู่ข้อผูกมัดกับเทคโนโลยีอย่างใหม่ ซึ่งในอีกทางหนึ่งก็ไม่ใช่สิ่งถาวรและเปิดต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

ผู้เขียนไม่ปฏิเสธว่าพลวัตของการเปลี่ยนข้อผูกมัดสามารถเกิดขึ้นได้ในระดับปัจเจกบุคคล แต่จากคุณลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของข้อผูกมัดนี้คือ ไม่มีเทคโนโลยีที่เป็นส่วนตัว (private technology) กล่าวคือ แม้รูปแบบของเทคโนโลยีใหม่จะเกิดขึ้นจากความริเริ่มของบุคคลหนึ่ง แต่คนอื่นๆก็มียศกภาพที่จะ “ใช้” (ยอมรับต่อข้อผูกพันอย่างใหม่ได้) ในที่นี้จะเห็นว่าเทคโนโลยีบางอย่างที่มีผู้ใช้เป็นจำนวนมาก แม้จะมีน้ำหนักของข้อผูกพันที่สูงและยากต่อการเปลี่ยนแปลง แต่ไม่ได้หมายความว่าสิ่งประดิษฐ์เหล่านี้จะเป็นสากล มีลักษณะถาวร และเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ในที่นี้หลักการอุปโลกนนิยามแบบเป็นกลางไม่ได้เสนอว่าทางเลือกใหม่ หรือรูปแบบเทคโนโลยีใหม่จะต้องเป็น “คานงัด” ต่อศูนย์กลางทางเทคโนโลยีเดิม แต่เราควรจะเข้าใจว่ารูปแบบทางเลือกใหม่ๆคือ “ศูนย์กลางใหม่” ที่เกิดขึ้นและเป็นทางเลือกที่มีนัยสำคัญสำหรับผู้ที่ยังมีข้อผูกมัดแบบเดิมอยู่ มีเพียงความเข้าใจลักษณะนี้ที่ทำให้ศูนย์กลางใหม่ไม่กลายเป็นนิยัตินิยมทางสังคม (เช่น บังคับให้ทุกคนต้องยอมรับระบบเศรษฐกิจแบบภูฐาน) หรือไม่กลายเป็นนิยัตินิยมเทคโนโลยีแบบทางเลือก (เช่น บังคับให้ทุกคนกินผักปลอดสาร) ในแง่นี้ต้องเข้าใจว่าแม้จะมีบางรูปแบบของเทคโนโลยีที่มองได้ว่าควร แต่บรรทัดฐานของเทคโนโลยีทางเลือกเหล่านี้ต้องไม่แยกจากการสลายข้อผูกพันเดิม (เช่นเห็นโทษภัยของสารเคมีเกษตร) มาสู่ข้อผูกพัน

ใหม่ (เช่น การกินผักปลอดสาร) ดังนั้นกระบวนการอุปโลกน์ทางสังคมที่ทำให้เกิดทางลัดขึ้นแม้ว่าจะเป็นไปได้ในทางที่ควรแต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่หลักการอุปโลกน์นิยมแบบเป็นกลางเห็นคล้อยด้วย

สิ่งที่เราต้องไม่ลืมก็คือ ข้อผูกมัดทางเทคโนโลยี วางอยู่บนความพยายามที่จะทำให้เกิด "ความตื่นตัวทางเทคโนโลยี" และ "ข้อผูกมัดทางคุณค่า" ขึ้นมาพร้อมๆกัน การเกิดข้อผูกมัดโดยปราศจากความตื่นตัวไม่น่าจะเป็นการปกป้องอนิยัตินิยมอย่างที่เราควรจะเป็น อย่างไรก็ตามในสภาพที่สังคมหลังสมัยใหม่แตกออกเป็นส่วย่อยๆ ผู้เขียนไม่ปฏิเสธว่าพลวัตของการเปลี่ยนข้อผูกมัดในสภาพเช่นนี้อาจทำให้เกิดศูนย์กลางย่อยๆที่เป็นทางเลือกใหม่ขึ้นมาเรื่อยๆ ในแง่นี้เราจะพบว่าความตื่นตัวทางเทคโนโลยีอาจเกิดขึ้นในวงแคบตามบริบทของข้อผูกมัดหนึ่งๆและอาจไม่กลายเป็นทางเลือกที่มีนัยสำคัญกับศูนย์กลางอื่นๆได้

ในการแก้ปัญหาที่ผู้เขียนคิดว่าข้อผูกมัดทางเทคโนโลยีอาจแบ่งได้เป็นสองแบบตามการระบุถึงเทคโนโลยี คือหากเราเข้าใจเทคโนโลยีในฐานะตัวสิ่งประดิษฐ์หนึ่งๆ ข้อผูกมัดนี้แม้ว่าจะเป็นรูปธรรมแต่ก็อาจจำกัดตัวอยู่ในวงแคบ แต่หากเราเข้าใจเทคโนโลยีโดยภาพรวม ข้อผูกมัดทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นก็จะเกิดในระดับมนคติ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นการนามธรรมแต่ก็ครอบคลุมและเปิดให้ศูนย์กลางย่อยๆแสดงบทบาทในฐานะทางเลือกที่มีนัยสำคัญได้

แม้ปรัชญาเทคโนโลยีจะเป็นสาขาที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ในปรัชญาและมีข้อวิจารณ์ที่ว่าปรัชญาไม่ช่วยในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางเทคโนโลยี แต่ในที่นี้ผู้เขียนคิดว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของนักปรัชญาเทคโนโลยีที่จะชี้ให้เห็นข้อผูกมัดทางเทคโนโลยีในระดับนามธรรม วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เริ่มต้นด้วยการกระตุ้นให้สงสัยและตั้งคำถามต่อเทคโนโลยีและจบลงในจุดที่ว่าทำไมการกระตุ้นให้สงสัยและตั้งคำถามทางปรัชญาต่อเทคโนโลยีจึงมีความสำคัญ ในทางปฏิบัติภาระของนักปรัชญาเทคโนโลยีที่มากไปกว่าการถกเถียงทำความเข้าใจประเด็นต่างที่เกิดขึ้นภายในก็คือ การกระตุ้นให้สังคมได้ตระหนักถึงบทบาทและอิทธิพลที่เทคโนโลยีมีต่อชีวิตมนุษย์และสังคม หรือจะกล่าวในอีกแง่หนึ่งก็คือการถอดรื้อความเข้าใจแบบอุปโลกน์นิยมและความเชื่อที่ว่าเทคโนโลยีเป็นกลางของฝ่ายนิยมเทคโนโลยีและผู้เชี่ยวชาญซึ่งยังมีอิทธิพลต่อความเข้าใจของสังคมอยู่เป็นอย่างมากจนถึงปัจจุบัน